

## Sunuş

Osmanlı'nın son kırk-elli yılı seyahat ve konaklama açılarından kayda değer ilerlemelerin yaşandığı bir dönemdir. Osmanlı'da seyahat, konaklama ve yeme-içme sektörleri 1850'lerden sonra Batı'dan gelen ziyaretçilerin etkisiyle gelişmeye başlamıştır. Bu gelişmeler başta İstanbul olmak üzere İzmir ve Bursa gibi kentleri içeriyor olsa da zamanla demiryolu yatırımlarının etkisiyle Konya gibi kentlerde de çağdaş sayılabilecek konaklama tesisleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Osmanlı toplumu 1860'lardan sonra ve özellikle de 1880'lerde çağdaş anlamıyla turizm ve seyahat olayları ile yakından tanışmaya başlamıştır. İstanbul'da 1863 yılında *Sergi-i Umûmî-i Osmanî*'nin açılması ve 1880'lerde ise *Orient Ekspres* seferlerinin İstanbul'a kadar uzatılması, bu dönemin önemli gelişmeleri arasındadır. Özellikle 1880-1910 yılları arasında kalan dönemde Rumeli, Anadolu ve Hicaz demiryolu hatlarının işletmeye girmesiyle turizm ve seyahat anlamında verimli yıllar olmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan gereksinimlerin bir sonucu olarak birtakım yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmış, ağır aksak da olsa turizm ve konaklama sektörlerinden söz edilmeye başlanmıştır.

1908'de 31 Mart Ayaklanması ile başlayan olumsuzluklar turizm ve seyahat bağlamındaki gelişmeleri uzunca bir süre kesintiye uğratmıştır. Trablusgarp Savaşı ile başlayıp Balkan ve Birinci Dünya Savaşı ve ardından da Millî Mücadele dönemi ile devam eden süreç, Osmanlı'da 1910'lara kadar gelen turizm ve seyahat gelişmeleri durdurmakla kalmayıp geriletmiş; işletmecilik ve insan gücü olarak da büyük kayıpların yaşanmasına yol açmıştır. Bu değerlendirmeye bağlı olarak Osmanlı'nın son yıllarından Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen on beş yıllık dönem, ticaret, ekonomi ve turizm sektörleri bağlamında ciddi bir kopukluğu beraberinde getirmiştir.

İşte, Cumhuriyet 1923 yılında ilan edildiğinde Osmanlı'dan coğrafya olarak kala kala Anadolu Yarımadası ile Trakya Bölgesi kalırken, öte yandan insan gücü olarak ise pek bir şey kalmamıştır. İmparatorluğun zaten az sayıda olan eğitilmiş ve kalifiye insan gücünün önemli bir bölümü savaşlarda yok olup gitmiş, "mübadele" ve "tehcir" ile de ekonomi, zanaat, ticaret ve turizm bağlamında kalifiye olan işgücü yitirilmiştir.

O nedenle Cumhuriyet'in ilk on yılında kamuda turizm anlamında pek bir gelişmeyi göremiyoruz. Bununla birlikte Cumhuriyet ile yaşıt olan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun turizm ve seyahat gibi alanlarda tanıtım ve eğitim gibi birtakım işleri yürütmek üzere kurulması, döneme göre oldukça ileri bir girişimdir. Bu girişimi de Osmanlı'nın 1910'lara kadar getirdiği turizm gelişiminin mirasının bir çıktısı olarak değerlendirmek mümkündür.

1920'lerin sonlarından itibaren ağır da olsa canlanmaya başlayan ülke içi ve dışı seyahatler Türkiye Cumhuriyeti'ni 1935'lerden itibaren kamu yönetiminde birtakım düzenlemeler yapmaya yöneltmiştir. Bu bağlamda Türk Ofis'in kurulması, bunun kısa zamanda Turizm Müdürlüğü'ne dönüşmesi, ortaya çıkan ihtiyaçların bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Turizm ve seyahat bağlamında bir şeylerin canlanmaya başladığı bu dönemde İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması, kamu yönetimindeki gelişmeleri sekteye uğratmıştır.

Savaşla geciken kamusal düzenlemelerin 1948 yılından itibaren hızlandığına tanık oluyoruz. Basın-Yayın Müdürlüğü bünyesine "Turizm" in de eklenerek bu umum müdürlüğünün Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü hâline getirilmesi ve 1949 yılında Turizm Danışma Kurulu toplantılarının başlatılması Savaş sonrası döneme teka-bül eden önemli gelişmelerdir.

Ağır aksak da olsa turizm ile ilgili yürürlüğe ko-  
yulan bu düzenlemeler 1950 yılında Demokrat  
Parti'nin liberal ekonomi politikalarını yürüt-  
mek iddiasıyla iktidara gelmesi ve NATO'ya üye  
olunması örneğinde olduğu gibi Batılı ülkeler ile  
yakın ilişkilerin kurulmaya başlanması, turizmin  
geliştirilecek sektörler arasında öne çıkmasına  
yol açmıştır. İzleyen birkaç yıl içerisinde bu po-  
litikaları destekleyecek Turizm Endüstrisini Teş-  
vik kanunları yürürlüğe sokulmuş ve Turizm  
Bankası kurulmuştur. İşte bu yıllarda özel sektör  
de turizm yatırımlarına girmeye başlamıştır. Her  
ne kadar açılışı geç de olsa Dedeman Grubu'nun  
Ankara'da bir otel kurma fikri 1950'lerin hemen  
başında ortaya çıkar. İstanbul Hilton Otel'i'nin  
1955 yılında kurulması da otelcilik anlamında  
bir devrimi beraberinde getirir. Koç Grubu'nun  
İstanbul Divan Otel'i'ni de 1956 yılında işletmeye  
açması bu yıllara tekabül eder. Turizm Bankası  
da kurulduğu tarihten itibaren turizm yatırımla-  
rına yönelik teşviklerin yanı sıra konaklama işlet-  
meciliğine de girmesi dönemin önemli gelişmele-  
rinden biridir.

Bütün bu gelişmeler karşısında turizmin bakan-  
lık düzeyinde temsil edilmesine ilişkin girişimler  
de ortaya çıkar. Her ne kadar kuruluş yasasına  
resmî gazetelerde rastlanmasa da Basın-Yayın ve  
Turizm Bakanlığı'nın 1957 yılında kurulduğunu,  
Sıtkı Yırcalı'nın Basın-Yayın ve Turizm Bakanı  
olarak Bakanlar Kurulu listesinde adının yer al-  
ması ile anlıyoruz.

Turizm artık Türkiye'de dikkate alınan sektör-  
lerden biri hâline gelmiştir. Turizm alanıyla il-  
gili bu gelişmeleri 1960'lardan itibaren kalkınma  
planlarında hizmetler sektörü içinde turizmin  
de yer almaya başlaması ve Turizm ve Tanıtma  
Bakanlığı'nın kurulması ile görüyoruz. Artık beş  
yıllık kalkınma planları ile yıllık uygulamalarını  
içeren icra planlarında turizme ilişkin düzenle-  
meler ve kararlar yer almaya başlamıştır. Turizm  
ve Tanıtma Bakanlığının da başta tanıtım olmak  
üzere, turizm ile ilgili çeşitli kararları almaya ve  
uygulamaya başladığını görüyoruz.

İşte tam bu yıllarda turizm eğitimi konusu da  
gündeme gelmiştir. Mezunlarının turizm işlet-  
melerinde istihdam edilmesi amacıyla Ankara  
Otelcilik Okulu 1961 yılında kurulmuştur. Bir

süre sonra Ege Üniversitesi bünyesinde Turizm  
Enstitüsü kurulur. Yine Ege Üniversitesi'ne bağlı  
olarak ilk lisans programı olarak Turizm İşletme-  
ciliği Kürsüsü 1968 yılında faaliyete başlar. Açılış  
amacı ticaret liselerinde turizm dersleri okutacak  
öğretmenlerin yetiştirilmesi olsa da Ticaret Yük-  
sek Öğretmen Okulu bünyesinde "Turizm" şube-  
sinin açılması, bu alanla ilgili önemli bir gelişme-  
dir. İstanbul Üniversitesi'nde İktisadi Coğrafya  
ve Turizm Enstitüsü de 1969 yılında kurulur. İz-  
leyen yıllarda önlisans ve ardından da lisans dü-  
zeyindeki programların sayısı giderek artmaya  
başlar. 1980'lerden sonra ise kayda değer artışlar  
yaşanır. Turizm sektörü temsilcilerince "eğitilmiş  
insan gücü eksikliği" sürekli olarak gündeme ge-  
tirilse de günümüzde turizm, otelcilik, gastron-  
mi eğitimi alanlarında Türkiye dünyanın önde  
gelen ülkelerinden biri hâline gelmiştir.

İlk örnekleri 1930'lu yıllarda görülen turizmle  
ilgili sivil toplum kuruluşları, 1955 yılında ku-  
rulan Türkiye Seyahat ve Turizm Acentaları Ce-  
miyeti ile ilk mesleki örgütlenmesine kavuşur.  
Zaman içerisinde bu tür mesleki sivil toplum ku-  
ruluşlarının sayısı artacaktır. Bu yıllarda gençle-  
re yönelik etkinlikler içerisinde olan Türkiye Mil-  
li Talebe Federasyonu ve Türkiye Milli Gençlik  
Teşkilatı gibi oluşumların turizme yönelik faali-  
yetleri dikkat çeker. Rehberlik kursları ile düzen-  
ledikleri ülke içi ve dışı seyahatler 1950 ile 1970'li  
yıllar arasında bu iki sivil toplum kuruluşunun  
önemli etkinlikleri arasında yer alır.

Turizm bağlamında 1963-1983 yıllarının ayrı ve  
özgün bir dönem olarak ele alınmasında fayda  
vardır. Zira bu dönem, yukarıda vurgulandığı  
üzere hem Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın ku-  
rulması hem de turizmin kalkınma planlarında  
yer almaya başlaması ile bir farklılığı berabe-  
rinde getirirken, bu iki gelişme kadar dikkate  
alınması gereken bir başka konu daha vardır:  
Türkiye'de 1970'lerin başından itibaren bölgesel  
planlama çalışmalarına başlanmıştır. Bunlardan  
ilki ve en önemlisi Güney Antalya Turizm Geli-  
şim Projesi'dir. 1969 yılında başlayan çalışmalar  
1970'lerin ikinci yarısında tamamlansa da döne-  
min siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmelerinden  
dolayı projenin uygulanma olanağı bulunama-  
mıştır. Bu dönemin bir başka farklılığı da Tür-

kiye Seyahat Acentaları Birliđi'nin 1972 yılında kurulmasıdır. Bu yasal düzenleme ile hem TÜR-SAB kurulmuş hem de seyahat acentaları ile ilgili düzgün bir yasal düzenleme ortaya çıkarılmıştır. Türkiye'de turizmin esas gelişme gösterdiği dönem kuşkusuz 1983 yılının sonrasındır. Bu dönemi kendi içerisinde birkaç döneme ayırmak mümkün olsa da 1983 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun turizmin gelişimindeki önemi ve yeri tartışmasızdır. Her ne kadar hazırlık çalışmalarına 1978 yılında başlanmış olsa da araya giren 12 Eylül Askeri Darbesi gibi turizm sektörü açısından olumsuzluk yaratan gelişmelerden dolayı bu yasal düzenleme ancak 1983 yılında yürürlüğe girebilmiştir. Bu teşvik kanunu sonrasında 1970'lerde tamamlanan Güney Antalya Turizm Gelişim Planı gibi turizm planları tozlu raflardan indirilerek uygulanmıştır.

Sonrası malumdur; yaklaşık kırk yıllık bir gelişme ile Türk turizmi dünyanın en önemli on ülkesi arasına girebilmiş, ekonomik anlamda da ülke ekonomisine en fazla katkı yapan birkaç sektörden biri hâline gelmiştir.

Birey olarak bizler bir devletin yüz yıl gibi bir dönemini hayatımızda ancak bir kez yaşayabiliriz. Toplumumuzda siyasi kutuplaşmanın görünen ve görünmeyen eller tarafından bilerek veya bilmeyerek körüklendiği bir dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılını kutluyoruz. Ne yazık ki böylesine önemli bir yıldönümünün hak ettiği bir şekilde kutlandığına ilişkin ciddi kuşkularımız vardır. Öyle de olsa, bu satırların yazarı ve *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* editörlük ekibi olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yıldönümünün kutlanmasına bir özel sayı hazırlayarak katkımız olsun istedik. Yayın alanımız

turizm olduğu için yüz yıllık dönemdeki turizm ve seyahat etkinliklerinin gelişimine yönelik çalışmalardan oluşan bir özel sayı ile karşınızdayız. Özel sayı kapsamında yazarlarımızın değerli yazılarına ek olarak "Türkiye Cumhuriyeti'nin Döneminde Turizm Etkinliklerinin Zaman Dizini (1923 - 2023)" ile "Türk Turizminde İz Bırakanlar (1923 - 2023)" bölümleri ile yüzyılın muhasebesine katkıda bulunmak istedik.

"Türkiye Cumhuriyeti'nin Döneminde Turizm Etkinliklerinin Zaman Dizini (1923 - 2023)" çalışması yüz yıllık dönemde turizm, seyahat, yeme-içme, konaklama, kamusal ve yasal düzenlemeler olmak üzere gelişmelerin yıllar itibarıyla tasnifine yer vermektedir. Ülkemizde böylesine kapsamlı bir kronoloji çalışması ilk kez yapılmaktadır. Araştırmacılara yararlı olması dileriz.

"Türk Turizminde İz Bırakanlar (1923 - 2023)" çalışması ile yüz yıllık dönemde Türk turizminde izi olan kamu kurumları, konaklama işletmeleri, havayolu işletmeleri, otobüs firmaları, seyahat acentaları ve tur operatörleri, kişiler, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları, turist rehberleri, süreli yayınlar, araştırmalar, etkinlikler, projeler, yayıncılık ve diğer alanlar olmak üzere kurum, kuruluş, proje ve kişilerin adları belirlenmiş ve özel sayıda yer verilmiştir. Bu çalışma da artısıyla eksisiyle bu alanda yapılan ilk girişimlerden biridir.

Özel sayıya katkıda bulunan bütün yazarlarımızı, makaleleri değerlendiren hakemlerimize ve makale değerlendirme süreçlerine büyük bir özveriyle yürütülen *Anatolia* Editörlerine teşekkürlerimi sunarım.

Nazmi Kozak  
Özel Sayı Editörü